

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tartuntatautilain 40 §:n muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tartuntatautilakia siten, että terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevällä henkilöstöllä olisi jatkossa oikeus saada tietoja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämistä tartuntatautirekistereistä.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voisi jatkossa luovuttaa ylläpitämistään tartuntatautirekistereistä tietoja aluehallintoviraston, hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavan lääkärin lisäksi myös muulle tartuntatautien torjuntaan osallistuvalla hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän terveydenhuollon toimintayksikön henkilöstölle siinä laajuudessa kuin se on tartuntatautien torjuntatyöhön kuuluvien tehtävien vuoksi välttämätöntä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	3
2.1 Tartuntatautilaki	3
2.2 Potilastietojen hallinnan ja käytön säädöspohja.....	4
2.3 Tartuntatautirekisterin tietojen käyttö torjuntatyössä.....	5
2.4 Tartuntatautirekisterin tietojen ylläpito.....	7
3 Tavoitteet	7
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	8
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	8
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	8
4.2.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	8
4.2.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin	9
5 Lausuntopalaute.....	10
6 Säännöskohtaiset perustelut.....	11
7 Voimaantulo	14
8 Toimeenpano ja seuranta	14
9 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	14
LAKIEHDOTUS	17
Laki tartuntatautilain 40 §:n muuttamisesta	17
LIITE	18
RINNAKKAISTEKSTI.....	18
Laki tartuntatautilain 40 §:n muuttamisesta	18

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Tartuntatautilain (1227/2016) 9 §:n mukaan hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän velvollisuutena on järjestää alueellaan tartuntatautien torjuntatyö. Tartuntatautien torjuntatyöhön kuuluu tartuntatautien ehkäisy, varhaistoteaminen ja seuranta, epidemian selvittämiseksi tai torjumiseksi tarvittavat toimenpiteet sekä tartuntatautiin sairastuneen tai sairastuneeksi epäillyn tutkimus, hoito ja lääkinnällinen kuntoutus sekä hoitoon liittyvien infektioiden torjunta.

Tartuntatautien torjuntatyö perustuu tautiseurantaan ja tartunnan jäljityksestä kertyvään tietoon ja sen hallintaan. Tietojen käytön ja hallinnan mahdollistavat tartuntatautilaissa säädetyt valtakunnalliset ja alueelliset rekisterit: valtakunnallinen tartuntatautirekisteri (32 §), hoitoon liittyvien infektioiden rekisterit (36 §), lääkkeille erittäin vastustuskykyisen mikrobien kantajien rekisteri (37 §) sekä tapauskohtaiset rekisterit (39 §). Tartuntatautien alueellinen torjuntatyö voi edellyttää valtakunnallisissa rekistereissä olevien tietojen käyttöä, minkä vuoksi tartuntatautilain 40 §:ssä on Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle säädetty oikeus luovuttaa näitä tietoja tartuntataudeista vastaaville lääkäreille.

Tartuntatautien torjuntatyötä hyvinvointialueilla ja HUS-yhtymässä tehdään käytännössä moniammatillisessa yhteistyössä. Tartuntatautien torjunnan yksiköissä, hygieni- ja epidemiatiimeissä tai muissa vastaavissa työryhmissä työskentelee lääkäreitä, terveydenhoitajia, sairaanhoitajia, mikrobiologisen diagnostiikan ammattihenkilöitä psykologeja, fysioterapeutteja, lähihoitajia sekä hallinnollisia tehtäviä hoitavia henkilöitä. Torjuntatyöhön liittyvien tehtävien laadukas ja tehokas hoitaminen edellyttää käytännössä sitä, että myös muilla ammattiryhmillä kuin tartuntataudeista vastaavilla lääkäreillä, on oikeus käsitellä rekisteritietoja.

1.2 Valmistelu

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos on esittänyt, että tartuntatautilain 40 §:ää tulisi muuttaa vastaamaan toimintakentän tarpeita. Hallituksen esitys on valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä THL:n kanssa.

Esitys julkaistiin sähköisessä lausuntopalvelussa 21.3.2023 ja esitys oli lausunnoilla 11.4.2023 saakka. Esitys julkaistiin lausuntopalvelussa sekä suomen että ruotsin kielellä.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Tartuntatautilaki

Tartuntatautilain (1227/2016) tavoitteena on ehkäistä tartuntatauteja ja niiden leviämistä sekä niistä ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja (1 §). Laissa tarkoitettujen valtion viranomaisten ja asiantuntijalaitosten sekä hyvinvointialueiden, HUS-yhtymän ja kuntien ympäristöterveydenhuollon on järjestelmällisesti torjuttava tartuntatauteja sekä varauduttava terveydenhuollon häiriötilanteisiin. Niiden on ryhdyttävä välittömiin toimiin saatuaan tiedon torjuntatoimia edellyttävän tartuntataudin esiintymisestä tai sellaisen vaarasta toimialueellaan (6 §).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) toimii tartuntatautien torjunnan kansallisena asiantuntijalaitoksena. Laitoksen tehtävänä on, muun muassa, ylläpitää tartuntatautien torjuntaa palve-

levia valtakunnallisia epidemiologisia seurantajärjestelmiä, kuten valtakunnallista tartuntatautirekisteriä. THL ylläpitää valtakunnallista tartuntatautirekisteriä (32 §), otosseurantarekistereitä (33 §), valtakunnallista hoitoon liittyvien infektioiden rekisteriä (36 §) sekä tarvittaessa tapauskohtaisia rekistereitä (39 §).

Tartuntatautilain 24 §:n nojalla THL voi luovuttaa epidemian selvitystä tehdessään saamansa viranomaistehtävien hoitamiseksi välttämättömät tiedot tartuntatautien torjunnasta vastaaville viranomaisille, kunnan terveydensuojelu-, eläinterveys- ja elintarvikevalvontaviranomaisille sekä Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskukselle. Tartuntatautilain 40 §:n nojalla THL voi luovuttaa näihin rekistereihin tallennettuja tietoja aluehallintoviraston tartuntataudeista vastaavalle lääkärille tai hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavalle lääkärille siinä laajuudessa kuin se on tartuntatautien torjuntatyöhön kuuluvien tehtävien vuoksi välttämätöntä. Tietoja voidaan luovuttaa vain kunkin viranomaisen toimialuetta koskien.

Tartuntataudeista annetun valtioneuvoston asetuksen (146/2017) 7 §:n mukaan lääkärin ja hammaslääkärin on tehtävä tartuntatauti-ilmoitus yleisvaarallisista ja valvottavista tartuntataudeista. Poikkeuksen ilmoitusvelvollisuuteen muodostavat asetuksessa erikseen luetellut taudit. Ilmoituksessa on oltava potilaan tunnistetietojen lisäksi tiedot potilaan sukupuolesta, asuinkunnasta ja kansalaisuudesta, tartunnan kulusta ja oireiden alkamisajankohdasta, diagnoosin perusteista, potilaan saamista rokotuksista sekä hoitopaikasta. Ilmoitus on tehtävä seitsemän vuorokauden kuluessa tapauksen toteamisesta. Lisäksi valtioneuvoston asetuksessa täsmennetään ilmoitusta tuberkuloosin ja hiv-infektion kohdalla. Tuberkuloosista on tehtävä ilmoitus silloin, kun tartunta on todettu ja kun hoito on päättynyt. Hiv-infektiosta on tehtävä ilmoitus tartunnan toteamishetkellä, taudin saavuttaessa aids-vaiheen ja potilaan kuollessa. Hiv-infektiosta tehtävään ilmoitukseen on sisällytettävä arvio tartunta-ajasta ja -tavasta, kuolinsyystä sekä siitä, onko tartunnan saanut luovuttanut verta. Asetuksen 8 ja 9 §:ssä säädetään laboratorion tartuntatauti-ilmoituksesta ja sen sisällöstä.

2.2 Potilastietojen hallinnan ja käytön säädöspohja

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (potilaslaki, 785/1992) mukaan potilasasiakirjoilla tarkoitetaan potilaan hoidon järjestämisessä ja toteuttamisessa käytettäviä, laadittuja tai saapuneita asiakirjoja taikka teknisiä tallenteita, jotka sisältävät hänen terveydentilaansa koskevia tai muita henkilökohtaisia tietoja. Potilasasiakirjoihin kuuluvat potilaskertomus ja siihen liittyvät potilastiedot tai asiakirjat sekä lääketieteelliseen kuolemansyyn selvittämiseen liittyvät tiedot tai asiakirjat samoin kuin muut potilaan hoidon järjestämisen ja toteuttamisen yhteydessä syntyneet tai muualta saadut tiedot ja asiakirjat.¹

Terveydenhuollon ammattihenkilön tulee potilaslain 12 §:ssä säädetyn mukaisesti merkitä potilasasiakirjoihin potilaan hoidon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen ja seurannan turvaamiseksi tarpeelliset tiedot. Potilasasiakirjat sekä hoitoon liittyvä muu materiaali tulee säilyttää potilaan hoidon järjestämisen ja toteuttamisen, hoitoon liittyvien mahdollisten korvausvaatimusten ja tieteellisen tutkimuksen edellyttämä aika. Potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisestä käsittelystä annetun lain (784/2021) 15 §:n mukaan potilas- ja asiakasasiakirjojen käyttöoikeus perustuu sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön ja muun asiakas- ja potilastietoja käsittelevän henkilön työtehtävään ja annettavaan palveluun siten, että henkilöllä on käyttöoikeus vain työtehtävissään tarvitsemiinsa välttämättömiin

¹ Kts. sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista (94/2022)

asiakastietoihin, joihin hänellä on tiedonsaantioikeus. Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajan on määriteltävä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön tai muun asiakastietoja käsittelevän henkilön oikeus käyttää asiakastietoja. Palvelunantajan on pidettävä rekisteriä asiakastietojärjestelmiensä ja asiakasrekisteriensä käyttäjistä sekä näiden käyttöoikeuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön potilasasiakirja-asetuksen 4 §:n mukaan potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvat saavat käsitellä potilasasiakirjoja vain siinä laajuudessa kuin heidän työtehtävänsä ja vastuunsa sitä edellyttävät.

2.3 Tartuntatautirekisterin tietojen käyttö torjuntatyössä

Hyvinvointialueet hyödyntävät tartuntatautirekisteriin tallennettuja tietoja alueellisessa tartuntatautien torjuntatyössä. Tartuntatautirekisteriin tallennettuja tietoja käytetään muun muassa sairastuneiden ja altistuneiden tunnistamisessa, tartunnan jäljityksessä sekä alueellisen epidemiatilanteen arvioinnissa. THL ylläpitää valtakunnallista tartuntatautirekisteriä tautien seurantaan ja torjuntaan sekä viranomaistoimintaa, tilastointia ja tutkimusta varten. Rekisterin yhtenä käyttötarkoituksena on siis palvella tartuntatautien seuranta- ja torjuntatyötä. Tartuntatautien torjuntaa toteutetaan hyvinvointialueilla niin tartuntatautien torjunnasta vastaavien lääkäreiden, hoitohenkilöstön kuin esimerkiksi tartunnan jäljittäjien sekä osin myös avustavan henkilökunnan toimesta. Tartuntatautien torjuntatoimet on usein syytä käynnistää nopeasti, minkä vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvalla henkilöstöllä on työtehtäviensä edellyttämässä laajuudessa oikeus saada tietoja suoraan THL:n ylläpitämästä tartuntatautirekisteristä. Myös tietojen ajantasaisuuden ja oikeellisuuden ylläpitäminen edellyttää koko tartuntatautien torjuntatyön henkilöstön työpanosta, vaikka ilmoituksen mahdollisista rekisteritietojen korjaustarpeista tekeekin tartuntataudeista vastaava lääkäri. Tietojen ajantasaisuus ja oikeellisuus ovat myös rekisterin laatutekijä, joka mahdollistaa tietojen tarkoituksenmukaisen hyödyntämisen torjuntatyön toteuttamisessa.

Edellä mainitun tartuntatautirekisterin lisäksi THL ylläpitää otokseen perustuvaa henkilörekisteriä valtioneuvoston asetuksella säädettyjen tartuntatautien seurantaan, torjuntaan, viranomaistoimintaa, tilastointia ja tutkimusta varten. THL ylläpitää myös valtakunnallista hoitoon liittyvien infektioiden rekisteriä niiden seurantaan ja torjuntaan sekä tilastointia ja tutkimusta varten. Hyvinvointialue ja HUS-yhtymä ylläpitävät alueellista rekisteriä lääkkeille erittäin vastustuskykyisten mikrobien kantajista näiden mikrobien esiintymisen seuraamiseksi ja niiden leviämisen ehkäisemiseksi sekä rekisteriin merkittyjen henkilöiden oman hoidon tarkoituksenmukaiseksi järjestämiseksi. THL, hyvinvointialue, HUS-yhtymä, sosiaalihuollon toimintayksikkö ja terveydenhuollon toimintayksikkö voivat perustaa tautitapaukseen tai rajoitettuun väestön terveyttä uhkaavaan epidemiaan liittyvän henkilörekisterin yleisvaarallisen tai valvottavan tartuntataudin taikka muun tartuntataudin jäljitystä varten tai mikrobikantajuuden ja perustellusti altistuneiksi epäiltyjen seurantaan varten, jos se on välttämätöntä sairastuneiden hoidon järjestämiseksi kiireellisesti ja taudin leviämisen ehkäisemiseksi. Kaikkien näiden rekisterien käyttötarkoituksena on muun muassa tartuntatautien seurannan ja torjuntatyön toteuttaminen tartuntatautilaissa säädettyllä tavalla. Tartuntatautien torjuntatyö hyvinvointialueilla ja HUS-yhtymässä on moniammatillista yhteistyötä ja tartuntatautien seurannan ja torjuntatyön tehokas toteuttaminen edellyttää, että tartuntataudeista vastaavien lääkäreiden lisäksi myös muulla tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvalla henkilöstöllä on tehtäviensä edellyttämässä laajuudessa mahdollisuus hyödyntää näiden rekisterien tietoja.

Tartuntatautilain 40 §:ssä tarkoitettu tietojen luovuttaminen valtakunnallisesta tartuntatautirekisteristä on teknisesti järjestetty etäkäyttöliittymän välityksellä. Etäkäyttöliittymän avulla on mahdollista tarkastella tartuntatauti-ilmoituksia, jotka on tehty tietyllä alueella todetuista tartunnoista. THL myönsi etäkäyttöliittymän yksilökohtaisia käyttöoikeuksia vuoden 2022 loppuun saakka kuntien ja sairaanhoitopiirien tartuntataudeista vastaaville lääkäreille. Lisäksi THL

myönsi käyttöoikeuksia tartuntataudeista vastaavien lääkäreiden sijaisille sekä tartuntatautiyksiköissä tartuntatautilääkäreiden työpareina työskenteleville hoitajille, jolloin rekisteritietojen saatavuus tarvittaessa pystyttiin varmistamaan myös lomien tai yllättävien poissaolojen aikana.

Yleisvaarallisten ja valvottavien sekä muiden ilmoitettavien tartuntatautiin oikea-aikainen ja tehokas käytännön torjunta on riippuvainen tartuntatautirekisteristä. Tartuntatautiviranomainen tarkistaa tartuntatautirekisteriä jatkuvana toimintona. Rekisterin etäkäyttö on siten päivittäinen työkalu tartuntatautitapausten tunnistamiseksi, jotta tarpeellinen ohjaus- ja jäljitystyö voidaan varmistaa tehokkaasti ja viiveettömästi. Kartoittamalla uudet tautitapaukset, joita sekä tartuntatautilääkärit ja hoitajat selvittävät haastattelemalla, voidaan tartunnanlähteet ja altistuneet ohjata tutkimuksiin ja tarvittaessa profylaktiseen hoitoon tai rokotukseen mahdollisimman ripeästi.

THL:n ylläpitämien rekisterien tietoja käytetään myös alueellisten trendien seurantaan ja tilastointiin ja niistä koostetaan seurantaraportit, jotta esimerkiksi etukäteen osataan varautua tulevaan. Tehtävää voivat suorittaa tartuntatautilääkäri lisäksi tartuntatautihoitaja, hygieniahoitaja tai sihteeri.

Infektioiden torjunta- ja tartuntatautiyksiköt eivät saa kaikkia toimenpiteitä vaativia mikrobivastauksia kattavasti muualta kuin tartuntatautirekisteristä (muun muassa alueen yksityiset toimijat, muiden hyvinvointialueiden julkisten toimijoiden vastaukset), jolloin on vaarana, että erityisesti valvottavien ja yleisvaarallisia tartuntatautiin aiheuttamien epidemioiden havaitseminen ja leviämistä rajoittavat toimenpiteet voivat tämän vuoksi viivästyä. Myös paikallistasolla terveyskeskuksissa tartuntatautirekisteriä ovat tarkastelleet säännöllisenä toimintana paitsi tartuntatautilääkärit myös tartuntatautihoitajat mukaan lukien heidän varahenkilönsä.

Osalla hyvinvointialueita toimintaa on yksityistetty tai osin ulkoistettu. Erityisesti yksityis sektorilla yleisvaarallisista ja valvottavista tautitapauksista tartuntatautiin torjunnasta vastaavat eivät välttämättä saa lainkaan tietoa muuta kautta. Siten rekisteritiedot ovat välttämättömiä epidemiaselvityksissä sekä yleisen tartuntatautilanteen seurannassa. Myös yksityisessä laboratoriossa tehdyt mikrobilöydökset rekisteröityvät tartuntatautirekisteriin. Nämä tiedot on tärkeää saattaa tietoon tartuntatautihoitajalle, jotta paikallisesti voidaan havaita ja hoitaa epidemiat.

Huomioiden tartuntatautilain 1.1.2023 alkaen voimaan tulleet muutokset koskien tartuntatautiin alueelliseen torjuntatyöhön liittyvien tehtävien siirtymisen kunnilta hyvinvointialueille, THL arvioi uudelleen aiemmin myönnettyä käyttöoikeudet. Samalla tarkasteltiin käyttöoikeuksien myöntämisen juridisia edellytyksiä ja todettiin aiempi käytäntö myöntää oikeuksia myös tartuntataudeista vastaavien lääkäreiden sijaisille tai saman toimintayksikön muille ammattiryhmille juridisesti ongelmalliseksi. Vuoden 2023 alussa THL poisti oikeudet tartuntatautirekisterin etäkäyttöön muilta kuin aluehallintoviraston tai hyvinvointialueen tartuntataudeista vastaavilta lääkäreiltä ja aiemmasta käytännöstä tehtiin tietoturvaopiokeama-ilmoitus. Koska hoitajat voivat yleensä tarkastella potilastietoja työtehtäviensä hoitamista varten ja heillä on laaja salassapitovelvollisuus, haitta ja uhat aiemmasta menettelystä rekisteröityjen oikeuksille voitiin todeta vähäisiksi.

Aiempaa vähäisempi määrä henkilöitä, joilla on tartuntatautirekisterin etäkäyttöliittymän käyttöoikeus, on kuitenkin käytännössä merkinnyt sitä, ettei tartuntataudeista vastaavilla lääkäreillä ole voimavaroja seurata alueellista epidemiatilannetta, jolloin tartuntatautiin torjuntatyö on vaarantunut. Jotkut alueet ovat olleet pakotettuja luomaan alueellisen rinnakkaisen ilmoitusmenettelyn tartuntatautiin torjuntatyön turvaamiseksi.

2.4 Tartuntatautirekisterin tietojen ylläpito

Tartuntatautirekisterin tiedot muodostuvat laboratoriodien ja lääkäreiden tekemien tartuntatauti-ilmoitusten perusteella (28 §). Tartuntatautilain 32 §:n mukaan hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavan lääkärin on tehtävä esityksiä tietojen korjaamisesta THL:lle.

Tartuntatauti-ilmoitusten tietojen korjaaminen tapahtuu käytännössä valtakunnallisen tartuntatautirekisterin etäkäyttöliittymän avulla. Tartuntatautirekisterin etäkäyttöliittymän avulla on mahdollisuus listata alueella viimeisen viikon aikana rekisteröidyt tapaukset. Etäkäyttöliittymän avulla ilmoitusten tietojen oikeellisuus on myös mahdollista tarkastaa sekä tarvittaessa korjata tai täydentää. Tartuntatauti-ilmoitusten tarkistaminen, täydentäminen ja korjaaminen eivät välttämättä vaadi lääkäriltä vaadittavaa pätevyyttä, vaan tartuntatauteihin perehtyneen hoitohenkilökunnan pätevyys riittää hyvin. Tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvalla henkilöstöllä on käytännössä aina mahdollisuus konsultoida tarvittaessa myös tartuntataudeista vastaavaa lääkäriä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) voimaan tultua tartuntataudeista vastaavien lääkäreiden lukumäärä on valtakunnallisesti käytännössä vähentynyt, sillä monet hyvinvointialueet ovat nimenneet alueelle vähemmän tartuntataudeista vastaavia lääkäreitä kuin mitä alueella aiemmin työskenteli kunnissa ja sairaanhoitopiirien kuntayhtymissä. Aiempaa vähäisempi määrä tartuntataudeista vastaavia lääkäreitä on käytännössä johtanut siihen, etteivät lääkärit enää ehdi seuraaman alueellista epidemiatilannetta tartuntatautirekisterin etäkäyttöliittymän avulla eivätkä tarkastamaan tartuntatauti-ilmoitusten tietojen oikeellisuutta ja tekemään tarvittavia korjauksia, jolloin alueellinen tartuntatautien torjuntatyön toteutuminen vaarantuu ja tartuntatautirekisterin tietojen laatu heikkenee.

Sairaanhoitopiirien tartuntataudeista vastaava lääkäri ja terveyskeskuksen tartuntataudeista vastaava lääkäri eivät ole voineet kapasiteettisista toteuttaa toiminnan volyymin vuoksi tartuntatautilaissa mainittuja velvoitteita alueensa ilmoitusten sisällön tarkastamisesta, täydentämisestä sekä virheiden korjaamisesta, ilman teknisiä tukihenkilöitä. Siksi niin sairaanhoitopiirin kuin terveyskeskuksen tartuntataudeista vastaava lääkäri ovat ennen vuotta 2023 voineet nimetä henkilöt, joilla on työhönsä liittyvä tarve tartuntatautirekisterin tietojen etäkäyttöön. Nämä ovat lähes poikkeuksetta olleet alueen tartuntataudeista vastaavat hoitajat. THL on myöntänyt nimeytyille henkilöille yksilölliset käyttöluvat tartuntatautirekisterin etäkäyttöä varten. Tavoitteena on luonnollisesti ollut toiminnan jatkuvuuden ja ajantasaisuuden varmistaminen laadukkaana esimerkiksi henkilöstön lomien tai muiden poissaolojaksojen yhteydessä.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on turvata tartuntatautien torjuntatyöhön liittyvien tehtävien tehokas ja oikea-aikainen hoitaminen hyvinvointialueilla ja HUS-yhtymässä. Esityksen taustalla on erityisesti tavoite suojata perustuslaillista oikeutta terveyteen ja elämään mahdollistamalla tartuntatautien torjuntaan osallistuvan terveydenhuollon toimintayksikön henkilöstön tiedonsaantioikeudet tartuntatautirekistereistä. Tietoja saisivat edelleenkin käsitellä ainoastaan henkilöt, joilla on työtehtävistään johtuvat tarve käsitellä kyseisiä tietoja.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Ehdotetun tartuntatautilain 40 §:n muutoksen mukaan THL voisi jatkossa luovuttaa ylläpitämistään tartuntatautirekistereistä tietoja tartuntataudeista vastaavan lääkärin lisäksi myös muulle hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntatyötä tekevälle henkilöstölle. Tietoja voisi luovuttaa siinä laajuudessa kuin se on tartuntatautien torjuntatyöhön kuuluvien tehtävien vuoksi välttämätöntä.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Terveys- ja hyvinvoinnin laitos

Sääntely mahdollistaisi sen, että THL voisi jatkossa luovuttaa oikeuden omien tartuntatautirekisteriensä etäkäyttöön aluehallintoviraston sekä hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavan lääkärin lisäksi myös muulle hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntaan osallistuvalla henkilöstölle. Etäkäyttöoikeuksien myöntämisen ei arvioida lisäävän THL:n resurssitarvetta, sillä THL on ennen vuotta 2023 myöntänyt etäkäyttöoikeuksia kuntien ja sairaanhoitopiirien tartuntataudeista vastaavien lääkäreiden lisäksi myös muulle tartuntatautien torjuntaan osallistuvalla terveydenhuollon henkilöstölle.

Tartuntatauti-ilmoitusten tarkistaminen, täydentäminen ja korjaaminen eivät välttämättä vaadi lääkäriltä vaadittavaa pätevyyttä, vaan tartuntatauteihin perehtyneen hoitohenkilökunnan pätevyys riittää hyvin. Terveydenhuollossa ja potilastyössä lääkäreiden lisäksi myös muu hoitohenkilökunta ja myös muu terveydenhuollon toimintayksikön henkilöstö tekee kirjauksia potilaskertomukseen sekä potilasasiakirjoihin tehtäviensä edellyttämässä laajuudessa. Esimerkiksi osastosihteerien tehtäväkuva sisältää tavanomaisesti myös potilastietojen kirjaamista, sairauskertomusten, lausuntojen, läheteiden ja todistusten kirjoittamista sekä arkistointia ja laskutusten hoitamista. Tartuntatautien torjuntatyössä toimivalla henkilöstöllä on sekä koulutuksen että työtehtäviensä antama osaaminen potilastietojen kirjaamiseen, tarkastamiseen, käsittelyyn sekä salassapitoon. Potilaskertomuksiin ja -tietoihin liittyvien kirjausten tarkistaminen, täydentäminen ja korjaaminen ovat toimia, joita terveydenhuollon toimintayksikön henkilöstö toteuttaa päivittäisessä työssään. Tartuntatauti-ilmoitusten tarkistaminen, täydentäminen ja korjaaminen eivät eroa olennaisesti tästä henkilöstön tavanomaiseen työhön kuuluvasta tehtävästä, eikä näin ollen vaarantaisi myöskään tartuntatautirekisterien tietojen oikeellisuutta vaan pikemminkin parantaisivat sitä. Lisäksi tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvalla henkilöstöllä on käytännössä aina mahdollisuus konsultoida tarvittaessa myös tartuntataudeista vastaavaa lääkäriä.

Mahdollistamalla rekisterien etäkäyttö myös muulle tartuntatautien torjuntaan osallistuvalla terveydenhuollon henkilöstölle voidaan osaltaan parantaa rekisteritietojen ajantasaisuutta sekä tietojen oikeellisuutta, sillä tietoja hyödyntävät henkilöt myös tosiasiallisesti tarkastavat niitä ja tartuntatautien torjunnasta vastaavan lääkärin välityksellä ilmoittavat THL:lle mahdollisista rekisteritietojen korjaustarpeista.

Ilman rekisterin etäkäyttöluvan omaavan muun tartuntatautien torjuntaan osallistuvan henkilöstön työpanosta niin lääkärin kuin laboratorionkin ilmoituksia jäisi puuttumaan, ja henkilötunnisteet ja tartuntatiedot jäisivät entistä useammin puutteelliseksi. Hoitajat sekä eräät muut terveydenhuollon toimintayksikön työntekijät, kuten esimerkiksi osastosihteerit, käsittelevät

muussa toiminnassa rutiininomaisesti salassa pidettäviä potilastietoja ja heillä on luottamuksellisten potilastietojen käsittelyyn tarvittava osaaminen ja salassapitovelvollisuus.

Hyvinvointialueet ja HUS-yhtymä

Tällä hetkellä tartuntatautilaissa tarkoitettujen THL:n rekisterien tietoja voivat tarkistaa vain hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavat lääkärit. Ennen vuotta 2023 korjauksia ja täydennyksiä tehtiin sekä kunnissa että sairaanhoitopiireissä tartuntataudeista vastaavien lääkäreiden sekä tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvan hoitohenkilöstön toimesta, mutta tällä hetkellä hyvinvointialueilla ja HUS-yhtymässä tartuntatautirekisterien tietoihin on käyttöoikeus vain tartuntataudeista vastaavilla lääkäreillä. Hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavat lääkärit eivät voi toteuttaa tarkastuksia sekä täydennyksiin ja mahdollisten virheiden korjaamiseen vaadittavaa selvitystyötä toiminnan laajuuden vuoksi ilman muun tartuntatautitehtäviä hoitavan henkilöstön apua.

Ehdotettu muutos mahdollistaisi sen, että hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavat lääkäreiden lisäksi myös muut tartuntatautien torjuntatyötä tekevät hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän palveluksessa olevat henkilöt saisivat etäkäyttöoikeudet tartuntatautirekisterien tietoihin siinä laajuudessa, mitä heidän työtehtävänsä edellyttävät. Tämä sujuvoittaisi ja mahdollisesti nopeuttaisi tartuntatautien torjuntatyötä alueilla ja siten turvaisi osaltaan myös alueella asuvien ihmisten terveyttä sekä alueen terveydenhuollon palvelujen riittävyyttä sekä laatua. Muutoksen myötä hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavien lääkäreiden työaika säästyisi mahdollisesti enemmän niihin tartuntatautien torjuntaan liittyviin tehtäviin, joita muu tartuntatautien torjuntaan osallistuva henkilö ei voisi toteuttaa.

4.2.2 Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Ehdotettu muutos on merkityksellinen perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Ehdotettu sääntely on merkityksellistä myös EU:n perusoikeuskirjan kannalta. EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa jokaisen oikeus henkilötietojensa suojaan. Artiklan mukaan henkilötietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Samoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksityiselämän suojaa koskevan 8 artiklan on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä katsottu kattavan myös henkilötietojen suojan. Huomioon on otettava myös henkilötietojen käsittelyä koskeva EU:n yleinen tietosuojasetus (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679).

Muutoksen myötä THL:n ylläpitämien tartuntatautirekisterien tietoja voisivat käsitellä aluehallintoviraston, hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavan lääkärin lisäksi myös muut hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvat henkilöt. Tämä tarkoittaa, että tartuntataudeista vastaavan lääkärin lisäksi myös hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuva muu henkilöstö, kuten hoitajat ja mahdollisesti osastosihteerit saisivat yksityiselämän ja henkilötietojen suojan piiriin kuuluvia tietoja suoraan THL:n ylläpitämistä tartuntatautirekistereistä siinä laajuudessa, kuin heidän työtehtävänsä edellyttäisivät. Toisaalta hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvalla henkilöstöllä on potilasasiakirjoja koskevan lainsäädännön nojalla oikeus käsitellä potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja siinä laajuudessa kuin heidän työtehtävänsä sitä edellyttävät. Tartuntatautirekistereissä olevat tiedot ovat sellaisia, jotka todennäköisesti on

merkitty myös potilasasiakirjoihin. Henkilötietojen suojan näkökulmasta on tarkoituksenmukaisempaa, että rekisterin tietoja käsitellään vain yhdessä paikassa tartuntatautirekisterin etäkäyttösovelluksella eikä niitä välitetä tai tallenneta tarpeettomasti muualle.

5 Lausuntopalaute

Luonnos hallituksen esitykseksi julkaistiin 21.3.2023 sähköisessä lausuntopalvelussa. Lisäksi lausuntopyyntö lähetettiin usealle vastaanottajalle. Vastausaikaa oli 11.4.2023 asti. Ruotsinkielinen esitysluonnos oli vastaavasti lausunnoilla 21.3.-11.4.2023.

Lausuntoja saatiin 18 kappaletta. Lausunnon antoivat Oikeusministeriö, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Kanta-Hämeen hyvinvointialue, Keski-Uudenmaan hyvinvointialue, Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue, Pirkanmaan hyvinvointialue, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue, Helsingin kaupunki, HUS-kuntayhtymä, Ahvenanmaan maakunnan hallitus, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, Tehy ry, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Turun yliopistollisen keskussairaalan VARHA Sairaalahygienia- ja infektioiden torjuntayksikkö, Työterveyslaitos sekä kaksi yksityishenkilöä. Lisäksi Maa- ja Metsätalousministeriö ilmoitti, ettei sillä ole lausuttavaa esityksestä.

Valtaosa lausunnonantajista kannatti esitystä ja piti sitä tärkeänä. Osa lausunnonantajista piti esitystä ja sen voimaansaattamista myös kiireellisenä. Hyvinvointialue yhtiö Hyvil Oy totesi lausunnossaan, että muutos parantaisi toteutuessaan hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän edellytyksiä toteuttaa tartuntatautiin hoitoa ja torjuntaa tehokkaasti ja oikea-aikaisesti. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue katsoi, että tartuntatautilain 40 § muutosehdotus on hyvin perusteltu, toivottava ja oikeasuhteinen. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen lausunnon mukaan ehdotettu lakimuutos auttaisi parantamaan terveydenhuollon valmiutta ja reagointikykyä tartuntatautiin torjunnassa, ja olisi tarpeellinen tartuntatautiin leviämisen estämiseksi nopeuttamalla ammattilaisten välistä tiedon välitystä.

HUS-yhtymä katsoi, että esitys tartuntatautilain 40 § muuttamiseksi on kannatettava, mutta jättää edelleen merkittäviä aukkoja tartuntatautiin torjunnassa tietojen käsittelystä tai luovuttamisesta. HUS-yhtymä ehdottaa lausunnossaan, että tartuntatautilakiin säädettäisiin oma säännös tartuntataudeista vastaavan lääkärin ohjauksessa ja vastuulla toimivan muun henkilökunnan oikeudesta tietojen käsittelyyn ja niiden luovuttamiseen. Vaihtoehtoisesti HUS-yhtymä ehdottaa, että muun henkilökunnan oikeudesta tietojen käsittelyyn ja niiden luovuttamiseen säädettäisiin kaikissa niissä tartuntatautilain pykälissä, joissa tietojen käsittelystä, luovuttamisesta tai annettavasta ohjauksesta säädetään. Myös Helsingin kaupunki pitää perusteltuna luonnosta hallituksen esitykseksi tartuntatautilain 40 §:n muuttamisesta, mutta tuo lausunnossaan esille, että myös tartuntatautilain 24 §:n tiedonsaantioikeuksia voisi olla syytä jo tässä yhteydessä täsmentää vastaavalla tavalla sekä lisäämällä pykälään hyvinvointialueille ja HUS-yhtymälle säädetty oikeus saada tietoja myös toisilta hyvinvointialueilta. Työterveyslaitos kannattaa esitettyä lakimuutosta, mutta tuo lausunnossaan esille tarpeen yhdistää tartuntatautirekisterin ja tulorekisterin tietoja tilannetiedon muodostamiseksi. Lisäksi Työterveyslaitos toteaa, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksella tulisi olla oikeus em. rekisteritietojen yhdistämiseen ja näin muodostuneen ryhmätasaisen tiedon luovuttamiseen Työterveyslaitokselle.

Oikeusministeriö toteaa lausunnossaan, että esitysluonnos on valmisteltu henkilötietojen suojan osalta huolellisesti. Oikeusministeriö kiinnittää kuitenkin lausunnossaan huomiota siihen, että perusteluissa ei ole yksilöity, mitä tartuntatautilaissa ja potilastietojen käsittelyä koskevassa lainsäädännössä säädettyjä suojatoimia rekisteröidyn oikeuksien ja vapauksien suojaamiseksi on tarkoitus soveltaa kyseessä olevaan henkilötietojen käsittelyyn. Oikeusministeriö toteaa, että

jatkovalmistelussa esitysluonnosta tulee tarkentaa tältä osin. Myös Tietosuojavaltuutetun toimiston lausunnossa tuodaan esille, että esityksessä tulisi tarkemmin yksilöidä, mitä toimenpiteitä rekisteröidyn perusoikeuksien ja vapauksien suojaamiseksi on tarkoitus soveltaa kyseessä olevaan henkilötietojen käsittelyyn. Lisäksi Tietosuojavaltuutetun toimisto katsoo, että säännöksessä olisi hyödyllistä avata täsmällisemmin, keitä tarkoitetaan henkilöstöllä, ja samassa yhteydessä arvioida tulisiko käsittely rajata yksinomaan tartuntatauteihin perehtyneeseen hoitohenkilökuntaan. Esitystä on täydennetty tältä osin lausuntopalautteen jälkeen.

Ahvenanmaan maakunnan hallitus tuo lausunnossaan esille, että ehdotettu lakimuutos on sinänsä kannatettava, mutta toteaa samalla, että hyvinvointialueuudistusta koskevan tartuntatautilain muutoksen yhteydessä tartuntatautilakiin ei ole tehty vastaavaa tarkastusta, joka antaisi Ahvenanmaan viranomaisille hyvinvointialueiden kanssa yhtäläiset tartuntatautilainsäädännön soveltamisperusteet. Ahvenanmaan maakunnan hallituksen lausunnon mukaan tartuntatautilakiin otettu siirtymäsäännös tarkoittaa, että nyt ehdotettu muutos ei tulisi Ahvenanmaalla voimaan, sillä Ahvenanmaan maakunnan hallituksen käsityksen mukaan Ahvenanmaalla sovelletaan tartuntatautilain aikaisempaa muotoa. Ahvenanmaan maakunnan hallitus katsoo, että säännöksessä voitaisiin nimenomaisesti mainita, että sääntelyä sovelletaan Ahvenanmaan maakunnassa terveydenhuollon järjestämisestä vastaavaan viranomaiseen edellyttäen, että tällainen muutos voi tulla voimaan Ahvenanmaalla.

Toinen yksityishenkilön lausunnoista ei vaikuttanut koskevan nyt kyseessä olevaa hallituksen esitystä, sillä lausunnossa vaikutettiin otettavan kantaa rokotteita koskevaan sääntelyyn. Toinen yksityishenkilö vastusti esitystä, sillä katsoi sen rikkovan yksityisyyden suojaa.

6 Säännöskohtaiset perustelut

40 §. Tietojen luovuttaminen rekistereistä. Voimassa olevaa pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aluehallintoviraston, hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavan lääkärin lisäksi THL voisi jatkossa luovuttaa tartuntatautirekisterin tietoja myös tartuntatautien torjuntaan osallistuvalle muulle terveydenhuollon henkilöstölle, jolla on potilasasiakirjoja koskevan lainsäädännön nojalla sinänsä jo oikeus käsitellä arkaluontoisia henkilötietoja (terveystiedot) sekä lakiin perustuva salassapitovelvollisuus näiden tietojen osalta. Tartuntatautien torjuntatyötä tehdään tiimityönä, jolloin suora pääsy tartuntatautirekisteriin turvaa tietosuojaa, kun ylimääräistä tietojen siirtelyä ei tehdä. Tartuntatautilain 33, 33.36, 37 ja 39 §:ssä tarkoitettujen rekisterien (jäljempänä tartuntatauti-rekisterit) etäkäyttöoikeuksien hakeminen edellyttäisi kuitenkin hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavan lääkärin hyväksyntää, jotta käyttöoikeus rekisterin tietoihin olisi tosiasiallisesti vain sillä henkilöstöllä, jotka osallistuvat tartuntatautien torjuntatyöhön ja joille se olisi näin ollen työtehtäviensä vuoksi välttämätöntä.

Terveydenhuollon henkilökunnalla on lakiin perustuva oikeus käsitellä henkilön potilastiedoissa olevia terveystietoja siinä laajuudessa kuin henkilöstön työtehtävät sitä edellyttävät. Nyt kyseessä olevien tartuntatautirekisterien tiedot löytyvät todennäköisesti myös henkilön potilastiedoista, joten terveydenhuollon henkilöstön oikeus tietojen käsittelyyn tai saantiin ei sinänsä laajene. Myös tartuntatautilain 24 §:n 4 momentin perusteella THL:llä on oikeus luovuttaa tartuntatautien torjunnasta vastaaville viranomaisille sellaiset epidemian selvitystä tehdessään saamansa tiedot, jotka ovat välttämättömiä mainituille viranomaisille tartuntatautien ehkäisemiseksi säädettyjen tehtävien suorittamiseksi. Nämä tiedot ovat usein samoja ja jopa laajempia kuin tartuntatautirekistereissä olevat tiedot ja niitä voidaan sääntelyn mukaan luovuttaa myös esimerkiksi tartuntatautien torjuntatyöstä vastaavan viranomaisen palveluksessa olevalle hoitohenkilöstölle tai torjuntatyöhön osallistuvalle muulle terveydenhuollon toimintayksikön henkilöstölle.

THL:lla ei ole aiemmin ollut lakiin perustuvaa oikeutta luovuttaa tartuntatautirekistereistä tietoja muulle kuin tartuntataudeista vastaavalle lääkärille. Tartuntatautien torjuntatyön tehokas ja oikea-aikainen toteuttaminen kuitenkin edellyttää, että myös muulla tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvalla henkilöstöllä on oikeus saada kyseisiä tietoja. Tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuu kuitenkin tartuntataudeista vastaavan lääkärin lisäksi myös muu terveydenhuollon henkilöstö, joka tarvitsee tartuntatautirekisterien tietoja työssään. Tartuntatautirekisterien tietojen saaminen vain potilastietokannoista voi hidastaa terveydenhuollon henkilökunnan työtä, sillä tiedot eivät ole keskitetysti potilastietojärjestelmässä samoin kuin ne ovat tartuntatautilain tarkoittamissa rekistereissä. Ilman pääsyä tartuntatautirekisterien tietoihin, hoitohenkilökunnan tulee etsiä jokaisen tartunnan ja potilaan kohdalla tarvittavat tiedot erikseen henkilön potilasasiakirjoista erinäisten potilastietokirjausten joukosta. Pääsy tartuntatautirekisteriin vähentää siten myös toisaalta muiden potilastietojen tarpeetonta käyttöä, kun hoitohenkilökunnan ei tarvitse erikseen etsiä oikeaa tartuntatautikirjausta muiden potilastietokirjausten joukosta.

Tartuntatautirekisteriin, lääkkeille erittäin vastustuskykyisten mikrobien rekisteriin, tartuntatautien otosseuranta koskevaan rekisteriin, hoitoon liittyvien infektioiden rekisteriin ja tapauskohtaiseen rekisteriin talletetut henkilötiedot ovat salassa pidettäviä. Jotta rekisterien tarkoitus toteutuisi, niistä on voitava luovuttaa tietoja niille viranomaisille, jotka ovat vastuussa tartunnan leviämisen ehkäisystä.

THL luovuttaisi tiedot suojatun yhteyden välityksellä etäkäyttösovelluksesta, kuten aikaisemminkin. Kukin rekisteritietojen etäkäyttäjä näkisi etäkäyttösovelluksesta vain oman alueensa tartuntatautitapaukset. Etäkäytöstä näkee ilmoitusten koko tietosisällön, joka on lueteltu tartuntatautilain 29 §:ssä. Tartuntatauti-ilmoitus sisältää potilaan tunnistetiedot ja tiedon ilmoituksen tekijästä sekä sellaiset potilasta, tartuntatautia, mikrobilöydöstä ja mikrobin ominaisuuksia, tartuntatapaa, -aikaa ja -paikkaa sekä hoitoa koskevat tiedot sekä tartunnan kulkuun vaikuttavat tekijät, jotka ovat välttämättömiä kyseisen taudin leviämisen estämiseksi ja epidemian selvittämiseksi. Tunnistetietona ilmoitetaan potilaan henkilötunnus sekä yleisvaarallisissa ja valvottavissa tartuntataudeissa lisäksi potilaan nimi. Jos potilaalla, jolla on todettu 28 §:ssä tarkoitettu muun tartuntataudin ilmoitettava mikrobilöydös, ei ole henkilötunnusta, ilmoitetaan hänen nimensä, syntymäaikansa ja sukupuolensa. Lisäksi etäkäytössä näkee laboratorioilmoituksen, jossa on muun muassa näytelaatu ja tutkimuksen laatu ja löydös. Käyttöluvan myöntämisen yhteydessä käyttöoikeuden rekisteriin saanut sitoutuisi jatkossakin rajoittamaan rekisteritietojen käsittelyn vain tartuntatautien torjuntaan liittyvien työtehtäviensä hoitamista varten välttämättömiin tietoihin.

Hyvinvointialueilla on kokeneita erityiskoulutettuja ammattihenkilöitä (tartuntatautihoitajia), joiden työajasta suuri osa on kohdennettu tartuntatautien vastustamistyöhön. He tekevät käytännön tartunnan jäljitystyötä alueen ohjeiden mukaan: altistuneiden ja sairastuneiden haastattelut ja alkukartoitukset sekä ohjaukset profylaktisiin hoitoihin tai rokotuksiin. Näillä ammattihenkilöillä on itsenäinen ammattirooli tautitapausten ja paikallisten epidemioiden selvittämisessä, ja THL:n ylläpitämien tartuntatautirekisterien tiedot ovat edellytys näiden tehtävien hoitamiseksi, siten myös rekisterin käyttö on luonteva osa tätä työtehtävää. Myös esimerkiksi sihteerien työpanosta on järkevää käyttää katsausten ja raporttien laatimisessa rekisterin tietojen pohjalta, mikä vapauttaa terveydenhuollon ammattilaisten resursseja käytännön torjuntatyöhön. Kullekin alueelle sopivan työnjaon tulisi olla hyvinvointialueen koordinoivan tartuntataudeista vastaavan lääkärin päätettävissä.

Pykälä vastaa pääosin jo voimassa olevaa lainsäädäntöä. Koska pykälään ehdotetaan muutoksia, ja alkuperäinen pykälä on hyväksytty ennen luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (yleinen tietosuojaj-

asetus), jäljempänä tietosuoja-asetus, voimaantuloa, selvitetään seuraavassa henkilötietojen käsittelyn perusteita. Pykälässä säädettyjen aluehallintoviraston tartuntataudeista vastaavan lääkärin sekä hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntaan osallistuvan henkilöstön oikeus käsitellä henkilötietoja perustuisi EU:n tietosuoja-asetuksen (2016/679) 6 artiklan 1 kohdan e alakohtaan ja 9 artiklan 2 kohdan g alakohtaan.

Pykälässä tarkoitetun henkilötietojen käsittelyn oikeusperusteena olisi tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohta, jonka mukaan henkilötietojen käsittely on lainmukaista, kun se on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 2 kohdan mukaan e alakohtaan perustuvassa käsittelyssä jäsenvaltiot voivat pitää voimassa tai ottaa käyttöön yksityiskohtaisempia säännöksiä soveltamisen mukauttamiseksi määrittämällä täsmällisempiä erityisiä vaatimuksia tietojenkäsittely- ja muita toimenpiteitä koskien. Käsittelyn perusteesta on tällöin säädettävä unionin oikeudessa tai kansallisessa lainsäädännössä. Käsittelyn tarkoitus määritellään kyseisessä käsittelyn oikeusperusteessa. Käsittelyn oikeusperuste voi 6 artiklan 3 kohdan mukaan sisältää erityisiä säännöksiä koskien muun muassa yleisiä edellytyksiä, jotka koskevat rekisterinpitäjän suorittaman tietojenkäsittelyn lainmukaisuutta, käsiteltävien tietojen tyyppiä, asianomaisia rekisteröityjä, yhteisöjä joille ja tarkoituksia joihin henkilötietoja voidaan luovuttaa, käyttötarkoitussidonnaisuutta, säilytysaikoja sekä käsittelytoimia ja -menettelyjä, mukaan lukien laillisen ja asianmukaisen tietojenkäsittelyn varmistamiseen tarkoitetut toimenpiteet. Lainsäädännön on täytettävä yleisen edun mukainen tavoite ja oltava oikeasuhteinen sillä tavoiteltuun oikeutettuun päämäärään nähden.

Koska pykälässä tarkoitettussa terveystietojen käsittelyssä on samalla kyse tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettusta erityisestä henkilötietoryhmästä, kyseessä olevien henkilötietojen on lisäksi täytettävä jokin tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdassa säädetystä perusteista poiketa pääsääntöisestä terveystietojen käsittelykiellosta. Pykälässä tarkoitettujen terveystietojen käsittelyperuste olisi 9 artiklan 2 kohdan g alakohdassa tarkoitettu yleinen etu, josta säädetään kansallisessa lainsäädännössä. Tietojen käsittely on tietosuoja-asetuksen kyseistä alakohtaa koskevien edellytysten mukaisesti oikeasuhteista käsittelyn tavoitteeseen nähden ja käsittelyssä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan. Kyseisten tietojen käsittelyn osalta tartuntatautilaissa sekä potilastietojen käsittelyä koskevassa lainsäädännössä on säädetty asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi. Tartuntatautilain mukaan rekisterien tunnistetietoja saa säilyttää niin kauan kuin se on rekisterin käyttötarkoituksen kannalta välttämätöntä. Tartuntatautirekisterissä tieto henkilön nimestä viranomaiskäyttöä varten hävitetään samaa tartuntatautitapausta koskevien erillisten ilmoitusten yhdistämisen päättymistä seuraavan vuoden loppuun mennessä, ja saman ajan kuluessa henkilötunnukset tulee muuttaa sellaiseen muotoon, ettei yksittäisiä henkilöitä voida niiden perusteella tunnistaa. Teknisesti tartuntatautirekisterin viranomais-etäkäytössä ei henkilön nimeä tai henkilötunnusta näytetä käyttäjille (hyvinvointialueiden tartuntataudeista vastaavat lääkärit) tautikohtaisen yhdistelyaikavälin jälkeisen kalenterivuoden lopusta alkaen. Tartuntatautirekisterin tietokannassa tunnistetiedot säilytetään. Tapauskohtainen rekisteri on hävitettävä heti, kun se ei enää ole välttämätön tartuntataudin torjunnan kannalta.

Rekisterien tiedot ovat siten osin salattuja, että tietyllä alueella toimivat tahot saavat tiedon vain oman alueensa tautitapauksista. Rekisterien tietoja koskee laissa säädetty salassapitovelvollisuus ja tartuntatautilain mukaan tietoja on lupa käsitellä vain siinä laajuudessa kuin henkilön työtehtävät sitä edellyttävät. Rekisterien osalta on toteutettu tietosuojalain 5 §:n 2 momentissa säädettyt asianmukaiset ja erityiset toimenpiteet rekisteröidyn oikeuksien suojaamiseksi. Esimerkiksi rekisterien osalta on käytössä toimenpiteet, joilla on jälkeinpäin mahdollista varmistaa ja todentaa kenen toimesta henkilötietoja on käsitelty ja milloin käsittely on tapahtunut. Terveys-

den ja hyvinvoinnin laitoksella sekä tietoja käsittelevillä hyvinvointialueilla on nimetyt tietosuojavastaavat ja tietoja käsittelevää henkilökuntaa on koulutettu ja koulutetaan säännöllisesti tietojen käsittelystä sekä salassapidosta. Henkilötietoihin on pääsy vain nimetyillä henkilöillä ja tietoja ei voi käyttää ilman, että henkilölle on luotu käyttöoikeudet rekisterien tietoihin.

7 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan mahdollisimman pian.

8 Toimeenpano ja seuranta

Ehdotettujen muutosten toimeenpanosta vastaa THL. Ehdotettujen muutosten toteutumista ja niiden vaikutuksia seurataan THL:n, hyvinvointialueiden sekä HUS-yhtymän toimesta.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Ehdotetussa 40 §:n muutoksessa on kyse henkilötietojen käsittelyä koskevasta muutoksesta, joka on merkityksellinen ennen kaikkea perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan kannalta. Ehdotettavan sääntelyn tarkoituksena on kuitenkin estää tartuntatautien leviämistä eli suojella ihmisten terveyttä. Sääntelyllä pyritään mahdollistamaan tartuntatautien tehokas ja oikea-aikainen torjuntatyö ja siten turvaamaan osaltaan myös tartuntatautilain tavoitteen toteutumista ehkäisemällä tartuntatauteja ja niiden leviämistä sekä niistä ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja.

Ehdotetun 40 §:n muutoksen suhdetta on tarve tarkastella ja arvioida perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän suojan ja 19 §:n 3 momentin julkisen vallan velvollisuuden turvata riittävät terveyspalvelut ja edistää väestön terveyttä näkökulmasta.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Ehdotettava sääntely osaltaan mahdollistaa sen, että julkinen valta voi toteuttaa väestön terveyden suojaamiseen liittyviä tehtäviään. Ehdotetulla sääntelyn taustalla vaikuttaa myös tavoite suojella ihmisten terveyttä torjumalla tartuntatauteja tehokkaasti ja oikea-aikaisesti.

Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja

Lakiehdotus on merkityksellinen perustuslain 10 §:ssä säädetyn yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Ehdotettu sääntely on merkityksellistä myös EU:n perusoikeuskirjan kannalta. EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa jokaisen oikeus henkilötietojensa suojaan. Artiklan mukaan henkilötietojen käsittelyn on oltava asianmukaista ja sen on tapahduttava tiettyä tarkoitusta varten ja asianomaisen henkilön suostumuksella tai muun laissa säädetyn oikeuttavan perusteen nojalla. Samoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen yksityiselämän suojaa koskevan 8 artiklan on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä katsottu kattavan myös henkilötietojen suojan. Huomioon on otettava myös henkilötietojen käsittelyä koskeva EU:n yleinen tietosuojasetus (Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679).

EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta täydentävää lainsäädäntöä koskevan hallituksen esityksen (HE 9/2018 vp) yhteydessä perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 14/2018 vp), että kyseiseen hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset sekä henkilötietoja koskevan lainsäädännön kehittäminen ja kansallisen liikkumavaran käyttö vastaisuudessa ovat merkityksellisiä yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Valiokunta on arvioidessaan henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä vakiintuneessa käytännössään katsonut, että sääntelyä on tarkasteltava perustuslain 10 §:n kannalta. Sen 1 momentin mukaan henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Valiokunta totesi myös, että lainsäätäjän tulee turvata oikeus yksityiselämän suojaan tavalla, jota voidaan pitää hyväksyttävänä perusoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa. Valiokunta on pitänyt käytännössään henkilötietojen suojan kannalta tärkeinä sääntelykohteina ainakin rekisteröinnin tavoitetta, rekisteröitävien henkilötietojen sisältöä, niiden sallittuja käyttötarkoituksia mukaan lukien tietojen säilytysaikaa henkilörekisterissä ja rekisteröidyn oikeus-
turvaa.

Perustuslakivaliokunta on korostanut, että erityisesti arkaluonteisten tietojen käsittelyn salliminen koskee yksityiselämään kuuluvan henkilötietojen suojan ydintä (PeVL 37/2013, s. 2/I), minkä johdosta esimerkiksi tällaisia tietoja sisältävien rekisterien perustamista on arvioitava perusoikeuksien rajoitusedellytysten, erityisesti rajoitusten hyväksyttävyyden ja oikeasuhtaisuuden kannalta (PeVL 29/2016 vp, s. 4-5; PeVL 21/2012 vp, PeVL 47/2010 vp ja PeVL 14/2009 vp). Valiokunta on antanut merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevan sääntelyn kattavuutta, täsmällisyyttä ja sisältöä (ks. esim. PeVL 38/2016 vp, s. 3).

Sääntelyn oikeasuhtaisuus

Ehdotettu muutos laajentaisi sitä henkilöstöjoukkoa, jolla olisi pääsy THL:n ylläpitämien tartuntatautirekisterien tietoihin. Terveystieteiden tutkimuskeskuksessa työskentelevällä henkilöstöllä on jo nykyisellään oikeus käsitellä potilastietoja siinä laajuudessa kuin hänen työtehtävänsä sitä edellyttävät ja henkilöstöllä on lakiin perustuva salassapitovelvollisuus kyseisten tietojen osalta. On siis huomattava, että hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntatyötä tekevällä henkilöstöllä on oikeus käsitellä potilastietoja, jotka sisältävät todennäköisesti samoja tietoja kuin mitä nyt kyseessä olevissa tartuntatautirekistereissäkin on. THL:n oikeus luovuttaa tartuntatautirekisterien tietoja ei siis laajentaisi henkilöstön oikeutta käsitellä kyseisiä tietoja, mutta mahdollistaisi nykyistä paremmin tartuntatautilain tarkoittamien tehtävien hoitamisen alueilla.

Tartuntatautirekistereissä on kootusti tiedot alueiden tartuntatautitapauksista, minkä vuoksi olisi tärkeää, että hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän tartuntatautityötä tekevällä henkilöstöllä olisi oikeus saada kyseiset tiedot suoraan THL:n ylläpitämistä rekistereistä. Tämä mahdollistaisi tartuntatautitehtävien tehokkaan ja ripeän toteuttamisen, mikä osaltaan turvaisi myös ihmisten terveyttä ja henkeä sekä vähentäisi tartuntataudeista ihmisille ja yhteiskunnalle aiheutuvia haittoja. Muutoin tartuntatautien torjuntatyötä tekevän henkilöstön tulisi hakea potilastietojärjestelmästä potilaskohtaisesti tiedot tarttuvista taudeista, mikä hidastaisi torjuntatyötä. Ehdotettu muutos voisi myös vähentää tarvetta etsiä tartuntatautitietoja potilasasiakirjoista ja useiden eri potilasasiakirjojen ja -kirjausten joukosta, mikä osaltaan voisi parantaa potilastietojen suojaa vähentämällä tarvetta muiden potilasasiakirjojen hyödyntämiselle ja tietojen etsimiselle eri potilaiden potilaskirjauksista. Samat tiedot olisivat saatavilla THL:n ylläpitämistä rekistereistä kootusti.

Ehdotettu sääntely koskettaa yksilön henkilötietojen ja yksityisyyden suojaa, mutta ei laajentaisi hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvan henkilöstön tietojensaantioikeutta siitä, mitä jo potilasasiakirjoja koskevan lainsäädännön osalta on säädetty. Muutos mahdollistaisi THL:n ylläpitämien rekisterien tarkoituksenmukaisen hyödyntämisen, jotta tartuntatautien torjuntatyöt voitaisiin toteuttaa alueilla mahdollisimman tehokkaasti ja ajantasaisin tiedoin. Muutos on oikeassa suhteessa sen tavoitteeseen nähden. Sääntelyä on myös pidettävänä hyväksyttävänä, ottaen huomioon sääntelyn taustalla vaikuttavan tavoitteen turvata ihmisten terveyttä ja terveydenhuollon palvelujen riittävyyttä. Lisäksi hyväksyttävyyden arvioinnissa on syytä huomioida, että sääntely mahdollistaisi hyvinvointialueiden ja HUS-yhtymän tartuntatautien torjuntatyötä tekevälle henkilöstölle pääsyn THL:n tartuntatautirekisterin tietoihin – tietoihin, jotka löytyisivät myös jokaisen tartuntatautiin sairastuneen tai sellaiselle altistuneen potilasasiakirjoista, joiden käsittelyyn nyt kyseessä olevalla hyvinvointialueen ja HUS-yhtymän henkilöstöllä on jo oikeus muun lainsäädännön nojalla.

Mikäli tartuntojen torjuntaan osallistuvat ammattilaiset, kuten nimetyt hoitajat ja sihteerit, eivät pääsisi itse rekisteriin, tartuntatautien hoitoon ja torjuntaan liittyviä potilastietoja olisi välitettävä heille muilla keinoilla kuten soittamalla tai salatulla sähköpostilla, mikä lisäisi virheiden mahdollisuutta sekä aiheuttaisi viiveitä tartuntatautien torjuntatyössä. Henkilötietojen suojan kannalta onkin tarkoituksenmukaisempaa, että rekisterin tietoja käsitellään vain yhdessä paikassa tartuntatautirekisterin etäkäyttösovelluksella eikä niitä välitetä tai tallenneta tarpeettomasti muualle. Käsiteltäessä ja katseltaessa potilaan tietoja tartuntatautirekisterin etäkäytössä, jää tietojen käsittelystä lokimerkintä muun muassa siitä, milloin tietoja on käsitelty ja kuka niitä käsiteli. Tietoja puhelimella tai sähköpostilla välittämällä tämä rekisteröidyn tietoturvan kannalta oleellinen asia ei toteutuisi. Toisenlaiset järjestelyt lisäisivät torjuntatyöhön vain tarpeettomia välikäsiä ja viiveitä, mikä puolestaan heikentäisi potilasturvallisuutta.

Nyt ehdotettavassa 40 §:n muutoksessa tietojen käsittely perustuisi tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e alakohtaan, jonka mukaan henkilötietojen käsittely on lainmukaista, kun se on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Pykälässä tarkoitettujen terveystietojen käsittelyperuste olisi 9 artiklan 2 kohdan g alakohdassa tarkoitettu yleinen etu, josta säädetään kansallisessa lainsäädännössä. Tietojen käsittely on tietosuoja-asetuksen kyseistä alakohtaa koskevien edellytysten mukaisesti oikeasuhteista käsittelyn tavoitteeseen nähden ja käsittelyssä noudatetaan keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan. Kyseisten tietojen käsittelyn osalta tartuntatautilaissa sekä potilastietojen käsittelyä koskevassa lainsäädännössä on säädetty asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

tartuntatautilain 40 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tartuntatautilain (1227/2016) 40 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa
1149/2022, seuraavasti:

40 §

Tietojen luovuttaminen rekistereistä

Edellä 32, 33, 36, 37 ja 39 §:ssä tarkoitettuihin rekistereihin talletetut henkilötiedot on pidettävä salassa. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos voi kuitenkin salassapitosäynnösten estämättä luovuttaa valtakunnallisesta tartuntatautirekisteristä ja tapauskohtaisesta rekisteristä tietoja aluehallintoviraston tartuntataudeista vastaavalle lääkärille, hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavalle lääkärille sekä hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavan lääkärin nimeämälle tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvalla henkilöstölle siinä laajuudessa kuin se on tartuntatautien torjuntatyöhön kuuluvien tehtävien vuoksi välttämätöntä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 2023.

Helsingissä 8.6.2023

Pääministeri

Sanna Marin

Perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiuru

Laki

tartuntatautilain 40 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tartuntatautilain (1227/2016) 40 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa
1149/2022 seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

40 §

Tietojen luovuttaminen rekistereistä

Edellä 32, 33, 36, 37 ja 39 §:ssä tarkoitettuihin rekistereihin talletetut henkilötiedot on pidettävä salassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voi kuitenkin salassapitosäännösten estämättä luovuttaa valtakunnallisesta tartuntatautirekisteristä ja tapauskohtaisesta rekisteristä aluehallintoviraston tartuntataudeista vastaavalle lääkärille, hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavalle lääkärille asianomaisen aluehallintoviraston, hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän aluetta koskevia tietoja siinä laajuudessa kuin se on tartuntatautien torjuntatyöhön kuuluvien tehtävien vuoksi välttämätöntä.

— — — — —

40 §

Tietojen luovuttaminen rekistereistä

Edellä 32, 33, 36, 37 ja 39 §:ssä tarkoitettuihin rekistereihin talletetut henkilötiedot on pidettävä salassa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos voi kuitenkin salassapitosäännösten estämättä luovuttaa valtakunnallisesta tartuntatautirekisteristä ja tapauskohtaisesta rekisteristä aluehallintoviraston tartuntataudeista vastaavalle lääkärille, hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavalle lääkärille sekä hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän tartuntataudeista vastaavan lääkärin nimeämälle tartuntatautien torjuntatyöhön osallistuvalla henkilöstöllä asianomaisen aluehallintoviraston, hyvinvointialueen tai HUS-yhtymän aluetta koskevia tietoja siinä laajuudessa kuin se on tartuntatautien torjuntatyöhön kuuluvien tehtävien vuoksi välttämätöntä.

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta
20 .
— — — — —